

Білогур В. ,
доктор філофських наук, професор кафедри теорії і
методики фізичного виховання та
спортивних дисциплін МДПУ імені Богдана Хмельницького

РОЛЬ СПОРТУ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Створення української суверенної національної держави викликало до життя багато наукових і політичних дискусій щодо української національної ідентичності.[9] Багато авторів порушували та порушують питання про можливість існування нації без відчуття колективної приналежності до неї членів спільноти та духовного зв'язку між ними, що формуються спільною історією та куль турою. Також багато уваги приділяється соціокультурним механізмам, здатним сприяти появі відчуття приналежності до національної спільноти. Чи не найменш розглянутою залишається сфера людської активності, про яку фахівці стверджують, що саме вона не в останню чергу

сприяла виникненню національних ідентичностей сучасних розвинених держав – націй. Йдеться про спорт. Ця стаття має на меті ввести в український науковий дискурс поняття про спорт як про потужний чинник формування національної ідентичності та про його націєтворчий потенціал в Україні [6].

В Європі, починаючи з 50–70-х років, спортивна культура стала предметом дослідження представників багатьох гуманітарних наук [11]. Спорт як соціокультурне та політичне явище є предметом інтересу багатьох науковців. Серед них можна назвати С. Бейнвела, М. Діресона, В. Моргана, Х. Ейхберга, Н. Еліаса, Н. Трентера, К. Пасьєлло, Е. Франке, В. Зверєву, Д. Харитонову, С. Абдулкаримова та ін. Аналіз існуючої літератури дозволяє виділити такі напрями у вивченні спорту як соціально–політичного явища: спорт в давніх цивілізаціях; спорт в епоху Середньовіччя; спорт як чинник становлення національних ідентичностей епохи Модерну; національні спортивні системи та спортивні політики сучасних держав світу, наднаціональні спортивні політики; історія спорту в національних державах; історія окремих видів спорту; спорт як чинник здійснення внутрішньої та зовнішньої політики; вплив глобалізації на спорт [1].

Спорт є одним з найяскравіших і найпопулярніших національних перформансів. Спорт, внесений в матрицю національної ідентичності, дозволяє транслювати локальні події в події внутрішньонаціонального і навіть глобального масштабу. До того ж саме спорт дозволяє виразити національну ідентичність на глобальному рівні». Крім цього, як зазначає К. Леш, «спортивні змагання також закладали основу національної величі». Таким чином, до соціальних практик, що активно сприяють формуванню уявлень про націю (освіта, культура, медіа) [10] та за допомогою яких люди конструюють уявлення, що впливають на їх самосприйняття та поведінку, додається спорт. «Саме тому спорт, який є засобом репрезентації індивідів та спільнот, виявився особливо важливим в процесі формування ідентичностей та «винайдення традицій»», – зазначається в енциклопедії «Британіка» [2].

Оскільки нація – категорія політична, то, безумовно, спорт не може бути відділений від політики. «Після того, як відбулася «спортивна революція», поняття «великий спорт» стало частиною поняття «велика політика», – зазначає С. Бейнвел. – Відтворюючи Олімпійські ігри, П'єр де Кубертен хотів, щоб вони були позбавленими політичного виміру та принесли мир на планету. Але ситуація швидко вийшла з під контроль, і політика національних урядів стала швидко залежною від спорту». Безперечно, спортивні події світового рівня впливають на процеси конструювання національної ідентичності. Всередині держави національні уряди використовують їх для пропаганди таких цінностей, як мультикультуралізм, толерантність, солідарність,

командний дух та дисципліна. В дослідженнях, присвячених цьому аспекту спорту, енциклопедичним прикладом є Австралія, яка сьогодні загальноновизнано належить до найпотужніших спортивних держав світу. Дослідники Д. Фрезер та К. Макмагон зазначають: «Австралійці люблять спорт, і ця любов до спорту залишається центральною в більшості побудов, які стосуються сучасної національної ідентичності країни. Спорт залишається ключовим елементом у формування австралійської національної ідентичності [7]. Оскільки австралійці є відносно невеликою та молодою нацією, що конкурує з економічно та політично потужними державами з тривалою історією та усталеними культурними традиціями, спорт є тією сферою, в якій може бути продемонстрований об'єднуючий потенціал національного духу». Американські дослідники історії спорту теж стверджують, що «від моменту свого відновлення в 1896 році Олімпійські ігри служили американській культурі ареною для виявлення національного героїзму та доблесті [3].

Протягом 20-х років Олімпійські ігри стали, принаймні для Сполучених Штатів, видовищем, яке одночасно розкривало та формувало могутню національну ідеологію. Олімпійські ігри надали спільноті той дискурс, в якому американці змогли розповісти про себе своїм співгромадянам та світовій аудиторії. Багата спортивна лексика, змішана з політичними та соціальними символами заповнила спортивні сторінки американських газет та журналів, створюючи імідж нації, яка зобов'язана вижити після Великої Депресії 1930-років». М. Діресон зазначив: «У 1932 Сполучені Штати приймали літні Олімпійські ігри у Лос-Анджелесі. Саме вони були тим вододілом, після якого американська нація почала самовизначатися. З розвитком процесів глобалізації спорт загалом і футбол зокрема тільки посилюють своє значення у світі як фактори, що сприяють збереженню національної ідентичності. Незважаю чи на розвал Вестфальської системи міжна родного порядку, як зазначає А. Мартінелі, «поки що нація та національна держава залишаються найважливішим джерелом ідентифікації для особи». Навіть з огляду на появу номадичної ідентичності, тобто ідентичності осіб, які постійно пересуваються світом та позбавлені стійкої національної приналежності, для абсолютної більшості мешканців планети національна держава залишається необхідною умовою існування, розвитку та прихистком від глобальних негараздів. Тому глобалізація не здатна позбавити спорт локалізації та націоналізації, і сучасні тенденції його розвитку як ніщо інше віддзеркалюють суперечливість цього процесу, якому деякі дослідники схильні дати альтернативну назву «глокалізація». Потрібно визнати: як нація не може існувати без спорту та спортивних героїв, так і історія нації не може існувати без національної спортивної історії. Сьогодні здійснюються певні дослідження щодо історії та

сучасного стану українського спорту. Але їх масштаб не відповідає справжній ролі спорту в долі української нації [4].

Спортивна культура в нашій державі сягає глибини віків, тому історія українського спорту, як і історія української держави загалом, ще тільки має бути осмислена та написана. Постає також питання: що знає українська молодь про історію спорту своєї держави? Чи включена історія спорту в національний історичний наратив та історичну пам'ять? Оскільки ці перемоги належать конкретним спортсменам, саме вони відіграють неабияку роль у процесі створення національної ідентичності як національні спортивні герої. «Вони втілюють надії цілої країни, а їх поразки насправді є уособленням поразок нації. Нація переживає їх разом з ними, а їх перемоги сприймаються як національні тріумфи». – зазначає Дж. Харріс [5] – Переможці спортивних змагань стають національними героями та улюбленцями спільноти та починають з подвійною силою уособлювати тріумфальну національну міфологію та єдність нації, що здатна піднятися над соціальним, економічним та політичним поділом». Український спорт може стати потужним чинником формування національної ідентичності, можливості якого треба використовувати щонайповніше. Україна має достатньо спортивних досягнень для того, щоб пишатися ними. Зважаючи на неабияке значення спорту для формування нації та національної ідентичності та велику спортивну історію України має сенс створення музею українського спорту на зразок австралійського. Спорт залишається дзеркалом почуттів щодо нації, але одночасно він має геополітичний вимір [8]. І в цьому вимірі спорт повинен працювати на Україну.

Література:

1. Абдулкаримов С. А. Спорт и культурная идентичность в обществе: история и современность / С. А. Абдулкаримов // Этническое обозрение. – 1994. – № 5.
2. Энциклопедия олимпийского спорта: в 5 т. / [П. М. Азарченков, В. В. Аксютин, Ж. А. Белокопытова, В.И. Бобровник, В. Г. Богуславский]. – К. : Олимпийская литература, 2002. – Т. 5 : Олимпийский спорт в Украине. – 2002. – 527 с.
3. Зверева В. Телевизионный спорт / В. Зверева // Логос – 2006. – № 4.
4. Коваль О. Олімпійські ігри у велику політику / О. Коваль // Дзеркало тижня. – 19 липня – 1 серпня 2008. – № 27 (706).
5. Конгресс США рассмотрит резолюцию о переносе сочинской Олимпиады–2014 в другую страну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.newsru.com/world/15aug2008/usa_sochi.html

6. Білогур В.Є. Філософія спорту як новий науковий напрямок і нова навчальна дисципліна / В.Є.Білогур // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, – 2013.- Вип. 54. – С.138-154.
7. Білогур В. Є. Світоглядні орієнтації сучасної студентської молоді в контексті вибору духовних пріоритетів / В. Є. Білогур // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Вип. 49 (№ 7). – С. 496-503.
8. Білогур В., Корж Н., Сметанін С., Мазін В. Передумови формування ціннісного ставлення у студентів технічних спеціальностей ЗНТУ до самостійних занять фізичною культурою та спортом / В. Білогур, Н. Корж, С. Сметанін, В. Мазін // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. – Львів : ЛДУФК, 2011. – Т. 2. – 302 с.
9. Волков О. Г., Землянський А. М., Олексенко Р. І., Рябенко Є. М. Філософія: навчальний посібник-практикум. МДПУ імені Богдана Хмельницького. – Мелітополь, 2017.
10. Олексенко Р. Мовна ідентичність як засіб самовизначення та самоідентифікації в умовах посттоталітарного суспільства / Р. Олексенко, Ю. Ситник // Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : науковий журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2017. – Вип. 1. – С. 16-23.
11. Воронкова В.Г. Місце і роль України в глобалізаційних процесах сучасності / В. Г. Воронкова // Гуманітарний вісн. ЗДІА. — Вип. 37. — 2009. — С.16–32.